

اختیارات و تعهدات اعضای کنوانسیون برن در مقررات سند پاریس

مصوب ۱۹۷۱

سمیه آزادیگی^۱

چکیده

کنوانسیون برن پیمان بین‌المللی است که اعضا و امضاکنندگان آن را کشورها تشکیل می‌دهند. با نگاهی به مقررات موجود در سند اخیر این کنوانسیون، یعنی سند پاریس ۱۹۷۱ اصلاحی ۱۹۷۹ مشخص می‌شود که از نظر واضعان این سند، کشورها دارای اوصاف مختلفی هستند که بر حسب هریک از این اوصاف، وضعیتشان از حیث اختیارات و تعهدات مقرر در قبال این سند متغیر می‌گردد. در این تحقیق به طور اختصار ضمن بیان ویژگی‌های اعضا که در نظر تدوین‌کنندگان سند عامل مهم در تعیین میزان اختیارات و تعهدات آنها محسوب می‌گردد، به ذکر تفاوت‌هایی که متصف‌بودن به هر یک از این اوصاف از حیث ایجاد تعهد یا امکان استثناکردن برخی مقررات به وجود آورده است، می‌پردازیم.

واژگان کلیدی

کنوانسیون برن، سند پاریس ۱۹۷۱، کشورهای عضو، کشورهای در حال توسعه

۱. کارشناس ارشد مالکیت فکری و وکیل دادگستری، تهران، ایران.

مقدمه

کنوانسیون برن اصلی‌ترین و قدیمی‌ترین سند حمایت‌کننده از پدیدآورندگان آثار ادبی - هنری است که در سال ۱۸۸۶ به تصویب رسیده است. متن این کنوانسیون در سال‌های مختلف حیات متناسب با نیازها و مقتضیات زمان به ویژه وضعیت کشورهای در حال توسعه مورد اصلاح و بازنگری قرار گرفته است که سند پاریس مصوب ۱۹۷۱ که در سال ۱۹۷۹ مورد اصلاح واقع شده، آخرین سند از سلسله اسناد اصلاحی این کنوانسیون به شمار می‌رود. با نگاهی به مقررات و مواد مندرج در این سند ملاحظه می‌شود که از نظر تدوین‌کنندگان، کشورها به عنوان تنها اشخاصی که می‌توانند به عضویت این کنوانسیون درآیند، دارای اوصاف و به تبع آن تعهدات و امکانات متفاوتی هستند.

با توجه به این که کشورها در سال‌های مختلفی به این کنوانسیون پیوسته‌اند، لذا در این خصوص مقررات حاکم بر هر یک از کشورها بر حسب سندی که آن را مورد پذیرش قرار داده‌اند، یعنی متن اصلی کنوانسیون یا اسناد اصلاحی متعاقب آن، متفاوت است و در واقع کشورهای ملحق شده به این سند بین‌المللی از حیث مقررات لازم‌الاجرا در وضعیت کاملاً یکسانی قرار ندارند. این امر متناسب با سندی که به آن پیوسته‌اند، می‌باشد، اما از آنجا که تمامی این اسناد الحاقی زیرمجموعه سند اصلی کنوانسیون برن و به عبارتی متن به روز نگارش‌یافته‌تری نسبت به متن اصلی هستند، لذا کشورها صرف نظر از سندی که به آن ملحق شده یا آن را تصویب کرده‌اند، عضو اتحادیه برن محسوب می‌شوند و از این جهت تمایزی میان آن‌ها موجود نیست.

بی‌تردید در میان کشورها، کشورهایی نیز بودند که تا سال ۱۹۷۹ به هیچ یک از اسناد این پیمان نپیوسته بودند که بر این اساس کشور خارج از اتحادیه برن

قلمداد شده و از عبارت کشورهای غیر عضو درباره آنها در این سند استفاده شده است. بنابراین اولین تقسیم‌بندی کشورها در این سند، بر اساس ویژگی مذکور، یعنی پیوستن به اسناد کنوانسیون برن یا نپیوستن به آنها تا سال ۱۹۷۹، عبارتست از کشورهای عضو و کشورهای غیر عضو. این تقسیم‌بندی تنها بر معیار پیوستن به کنوانسیون استوار است و سایر ویژگی‌ها به خصوص وضعیت و جایگاه کشورها از لحاظ میزان توسعه‌یافتگی را مد نظر قرار نداده است که از این رو در این دسته‌بندی کشورها با هر میزانی از رشد و توسعه‌یافتگی و صرفاً بر اساس عضویت در اتحادیه در دو دسته مختلف قرار می‌گیرند. از این رو، در هر یک از این دسته‌ها امکان حضور کشورهای توسعه‌یافته، در حال توسعه و کم‌تر توسعه‌یافته وجود دارد بی‌آنکه این خصلت بتواند تغییری در تعهدات یا امکانات آنها نسبت به سایر هم‌دسته‌ای‌هایشان که فاقد آن خصلت هستند، ایجاد نماید.

سمیه آزادیگی

سند اخیر این کنوانسیون از دسته‌بندی دیگری از کشورها سخن به میان آورده که ماده ۲۱ و مواد پیوست این سند گویای این دسته‌بندی جدید است. این تقسیم‌بندی عبارتست از تقسیم کشورهای عضو به کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه.

همان‌گونه که مواد و مقررات سند پاریس مشخص می‌سازد، تدوین‌کنندگان از عبارت کشورهای در حال گذار یا کم‌تر توسعه‌یافته حرفی به میان نیاورده‌اند. در نتیجه، به ناچار باید آنها را در این سند در دسته کشورهای در حال توسعه بگذاریم و مقررات حاکم بر این دو دسته کشور که بر اساس معیارهای سازمان ملل دارای وضعیت یکسانی نیستند را یکسان تلقی کنیم که چندان رضایت‌بخش نیست. بنابراین از نظر این سند کشورها بر حسب میزان توسعه‌یافتگی در جایگاه‌های

متفاوتی قرار دارند و بر این اساس وضعیت تعهدات و امکانات آن‌ها در این سند یکی نیست.

این مقاله در دو بخش به بیان این دو دسته‌بندی از کشورها می‌پردازد و تعهدات و امکانات کشورها را بر حسب دسته‌ای که در آن جای گرفته‌اند، بر اساس مقررات سند اخیر کنوانسیون و متن پیوست آن ترسیم می‌کنیم.

الف - موضع تدوین‌کنندگان کنوانسیون برن در قبال کشورهای عضو و کشورهای غیر عضو این کنوانسیون

ملاک تقسیم‌بندی کشورها و قرارگرفتن آن‌ها در هر یک از این دو دسته عضویت در اتحادیه برن قبل از تدوین سند ۱۹۷۱ اصلاحی ۱۹۷۹ بوده است. به عبارت دیگر چنانچه کشوری قبل از تدوین این سند به متن اصلی یا یکی از اسناد اصلاحی این کنوانسیون ملحق شده یا آن را تصویب کرده باشد، از نظر واضعان سند اخیر به عنوان «کشور عضو» اتحادیه مطرح بوده و از مزایای خاصی که ذیل آن اشاره می‌شود، برخوردار گردیده است. در غیر این صورت کشور خارج از اتحادیه تلقی شده و «غیر عضو» خوانده شده است.

بی‌شک در این تقسیم‌بندی کشورها با وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مختلفی قرار دارند، اما این امور در این مرحله از تقسیم‌بندی قابل توجه نبوده و تمامی کشورها صرف نظر از میزان توسعه‌یافتگی‌شان در یکی از این دو دسته، یعنی کشورهای عضو و غیر عضو جای گرفته‌اند. از این رو در این تقسیم‌بندی از یکسو تمامی کشورهای عضو اتحادیه بدون توجه به سندی که به آن پیوسته‌اند، قرار دارند و از سوی دیگر، تمام کشورهای خارج از این اتحادیه و ناپیوسته به هر یک از این اسناد قرار دارند.

با مرور مقررات سند پاریس ۱۹۷۱ اصلاحی ۱۹۷۹ می‌توان وضعیت این دو قسم کشور را در قبال سند اخیر به شرح ذیل ترسیم نمود.

۱- اختیارات و تعهدات مقرر برای کشورهای عضو در کنوانسیون برن

۱-۱- تصویب یا الحاق سند پاریس: در شق الف بند ۱ ماده ۲۸ چنانکه ملاحظه می‌شود برای کشورهای عضو از اصطلاحات تصویب یا الحاق صحبت شده است، اگرچه از نظر محشائویسان این سند این دو اصطلاح فقط اصطلاحاتی فنی محسوب می‌شوند و تفاوت عملی بر این دو اصطلاح قابل تصور نیست. (وایپو، ۱۹۷۸ م.)

برای روشن‌ساختن علت ذکر این دو اصطلاح می‌توان گفت از آنجا که کشورهای عضو اتحادیه بر حسب حضور در کنفرانس دیپلماتیک این سند خود به دو دسته تقسیم‌بندی شده‌اند. به عبارت دیگر، یا در این کنفرانس حضور داشته‌اند یا حضور نداشته‌اند و چون کشورهای حاضر در کنفرانس نیز یا متن سند ۱۹۷۱ و سند اصلاحی ۱۹۷۹ آن را امضا کرده‌اند یا خیر. بنابراین چنانچه کشوری در این کنفرانس حضور داشته و متن سند را امضا کرده باشد، طبق شق الف بند ۱ ماده ۲۸ می‌توانسته این سند را بعداً تصویب کند، در واقع به دلیل امضای سند نمی‌توان از واژه الحاق در مورد چنین کشوری استفاده کرد، زیرا امضا به مفهوم پذیرش و الحاق به معنی پذیرش تلقی می‌شود. بنابراین تنها می‌توان از اصطلاح تصویب برای این کشورها حرف زد. اگر کشوری در کنفرانس دیپلماتیک حضور داشته، ولی سند را امضا نکرده، اما قبل از لازم‌الاجرا شدن سند طبق بند ۲ ماده ۳۷، آن را امضا کرده باشد نیز بعداً می‌توانسته آن را تصویب کند. چنانچه هیچ یک از دو فرض بالا در مورد کشوری مصداق نداشته باشد، یعنی اصلاً حضور در کنفرانس نداشته و قبل از لازم‌الاجرا شدن سند نیز آن را امضا نکرده باشد، این کشور فقط

می‌توانسته و یا می‌تواند به این سند ملحق شود. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که امکان تصویب یا الحاق سند اخیر فقط از سوی کشورهای عضو میسر بوده است.

۲-۱- اعتبار اسناد اصلاحی کنوانسیون برن مقدم بر سند پاریس: نکته‌ای

که نباید از نظر دور داشت، این است که بر اساس بند ۱ ماده ۳۲ سند پاریس کشورهای عضو الزامی به تصویب یا الحاق این سند نداشته‌اند. پرسشی که ممکن است به ذهن متبادر شود اینست که در این صورت وضعیت کشورهای عضو که سند اخیر را تصویب نکرده یا بدان ملحق نشده‌اند در قبال سایر کشورهایی که به این سند پیوسته‌اند یا آن را تصویب کرده‌اند، چگونه است؟ خوشبختانه واضعان سند به این پرسش پاسخ داده‌اند و در بند مذکور اعلام داشته‌اند که اسناد معتبر پیشین تماماً یا در حدی که این سند جایگزین آن‌ها نمی‌شود، اعتبار اجرایی خود را حفظ می‌کنند. بنابراین وضعیت کشورهای عضو در قبال سند اخیر به طور خلاصه این‌گونه قابل بیان است که کشورهای عضو یا سند اخیر را امضا کرده و آن را تصویب کرده‌اند یا به آن ملحق شده‌اند یا این سند را جز در موارد استثنایی که سند اخیر جایگزین مقررات اسناد قبلی شده، تصویب نکرده یا به آن ملحق نشده‌اند.

اما نکته مهمی که نباید از نظر دور داشت این است که طبق بند ۳ ماده ۳۲، کشورهایی که به سند پاریس ملحق شده یا آن را تصویب کرده‌اند، مقررات پیوست را تنها زمانی می‌توانند نسبت به آثاری که کشور خاستگاه آن، این سند را تصویب نکرده یا به آن ملحق نشده، اعمال کنند که کشور اخیر طبق بند ۲ ماده ۶ پیوست، اجرای مقررات پیوست را نسبت به آثارش پذیرفته باشد. در واقع به منظور افزایش قدرت اجرایی پیوست، به کشورهایی که به اسناد قبلی ملزم و متعهد هستند، اجازه داده شده بی‌آنکه لازم باشد مقررات ماهوی سند پاریس ۱۹۷۱ را

بپذیرند با اجرای مقرات پیوست نسبت به آثاری که کشور خاستگاه آن تلقی می‌شوند، اعلام موافقت کنند.

۳-۱- اختیارات کشورهای عضو تصویب‌کننده یا ملحق‌شده به سند

پاریس در خصوص چگونگی اعمال مقررات این سند: کشورهای عضو که سند اخیر را تصویب کرده یا به آن ملحق شده‌اند نیز مطابق شق ب بند ۱ ماده ۲۸ این سند دارای امکانات متنوعی هستند. در واقع عضویت پیشاپیشی در اتحادیه به کشورهای عضو این امکان را می‌دهد که اولاً اعلام دارند که تصویب یا الحاقشان قابل اعمال بر مواد ۱ تا ۲۱ و پیوست نیست، یعنی تنها مقررات اجرایی این سند که در مواد ۲۲ تا ۳۸ ذکر شده‌اند را تصویب می‌کنند یا می‌پذیرند؛ ثانیاً چنانچه مطابق بند ۱ ماده ۶ پیوست اعلامیه داده باشند، می‌توانند بی‌آنکه مواد ماهوی این سند و پیوست را تصویب کرده یا به آن پیوسته باشند، خود را متعهد به اجرای مقررات پیوست نمایند، یعنی خود را صرفاً در قبال پیوست متعهد می‌کنند؛ ثالثاً از مفهوم مخالف عبارات فوق‌الذکر پرواضح است که کشورهای عضو اتحادیه می‌توانند در اسناد تصویب یا الحاقشان بدون هیچ استثنایی خود را متعهد و ملزم به مواد ماهوی، مواد اجرایی و پیوست کنند که بی‌تردید بر اساس شق ۱ بند ۲ ماده ۳۲ سند اخیر به مقررات این سند متعهد می‌شوند و تعهداتشان طبق سند قبلی که به آن ملحق شده بودند، کان لم یکن می‌گردد. در واقع مقررات آخرین سندی که به آن پیوسته‌اند، در مورد آن‌ها لازم‌الاجرا می‌شود.

۴-۱- بهره‌مندی کشورهای عضو از مزایای شروط اعلامی طبق اسناد

پیشین: مطابق شق الف بند ۲ ماده ۳۰ سند اخیر هر کشور عضو که به سند اخیر پیوسته یا آن را تصویب کرده باشد، می‌تواند از مزایای شروطی که قبلاً بر

اساس سند قبلی که آن را مورد پذیرش قرار داده بوده، به شرط اعلام در هنگام پذیرش یا تصویب سند اخیر، بهره‌مند شده و آن‌ها را حفظ کند.

۲- اختیارات و تعهدات مقرر برای کشورهای غیر عضو در کنوانسیون برن

۱-۲- پذیرش یا الحاق سند پاریس: در بند ۱ ماده ۲۹ سند پاریس، نسبت به کشورهای غیر عضو تنها اصطلاح پذیرش یا الحاق آمده است. مسلماً این قبیل کشورها به دلیل عدم عضویت در اتحادیه برن، امکان حضور در کنفرانس دیپلماتیک این سند را نداشته و بالتبع این سند را امضا نکرده‌اند تا بعداً بتوانند آن را تصویب کنند، حتی اگر قبل از لازم‌الاجرا شدن این سند آن را مورد پذیرش قرار داده باشند که طبق شق ب بند ۲ ماده ۲۹ دور از ذهن نیز نیست، باز هم چون عضو اتحادیه تلقی نمی‌شده‌اند، فقط حق الحاق به سند را داشتند و عبارت تصویب به هیچ وجه درباره آن‌ها به کار نرفته است، هرچند تفاوت عملی بین این دو اصطلاح موجود نیست و درج این دو اصطلاح و اعمال آن‌ها برای کشورهای عضو و عدم به کار بردن اصطلاح تصویب برای کشورهای غیر عضو صرفاً به منظور تبیین تفاوت جایگاه این دو قسم کشورها از نظر واضعان این سند می‌باشد.

۲-۲- اختیارات کشورهای غیر عضو ملحق‌شده به سند پاریس در خصوص چگونگی اعمال مقررات این سند: در خصوص نحوه الحاق کشورهای غیر عضو تنها یک امکان پیش‌بینی شده است که آن هم لزوم پذیرش تمامی ارکان و بخش‌های سند، یعنی مواد ماهوی، مقررات اجرایی و اداری و پیوست می‌باشد. بنابراین امکان استثنا کردن برخی از این سه مورد مگر در مواردی که خود متن به امضاکنندگان این اختیار را داده باشد، برای این کشورها پیش‌بینی نشده است. از جمله موارد قابل استثنا کردن در سند پاریس، می‌توان به استثنائات

حقوق مادی مذکور در مواد ۹، ۱۰ و ۱۰ مکرر و حق شرط‌های مندرج در ماده ۳۰ سند اخیر اشاره کرد.

۳-۲- فرض الحاق کشورهای غیر عضو به سند اصلاحی بروکسل قبل

از لازم‌الاجرا شدن سند پاریس: نکته مهمی که در شق ب بند ۲ ماده ۲۹ ذکر شده این است که چون قبل از لازم‌الاجرا شدن سند پاریس، احتمال الحاق کشورهای غیر عضو به این سند وجود داشته است، لذا واضعان بسیار هوشمندانه و برای بی‌اثر نبودن این الحاق قبل از لازم‌الاجرا شدن سند پاریس ۱۹۷۱ مطابق شرایط مذکور در ماده ۲۸، اعلام داشته‌اند که در فاصله لازم‌الاجرا شدن سند مذکور اگر کشور غیر عضوی به این سند بپیوندد، برای این‌که عضو اتحادیه برن تلقی و از مزایای آن بهره‌مند گردد و مکلف به انجام برخی تعهدات گردد، متعهد به مواد ۱ تا ۲۰ سند بروکسل کنوانسیون برن محسوب می‌گردد و مطابق آن سند با آن‌ها رفتار خواهد شد. به عبارت دیگر تا قبل از لازم‌الاجرا شدن سند ۱۹۷۱ فرض بر این بوده است که کشورهای تازه پیوسته به اتحادیه به سند بروکسل ملحق شده‌اند.

۳-۲- رابطه کشورهای عضو کنوانسیون برن با کشورهای تازه پیوسته به آن

مطابق بند ۲ ماده ۳۲ کشورهای غیر عضو که به این سند ملحق می‌شوند، نسبت به کشورهای عضوی که متعهد به این سند نیستند یا متعهد شده‌اند، اما وفق شق ب بند ۱ ماده ۲۸ اقدام به صدور اعلامیه کرده‌اند و مواد ماهوی و پیوست را از تصویب یا الحاقشان مستثنی کرده‌اند، مقررات سند ۱۹۷۹ را اعمال می‌کنند. در عوض کشورهای عضو نیز در مقابل کشورهای تازه پیوسته به اتحادیه برن که در این ماده همچنان به عنوان کشور غیر عضو خوانده شده‌اند، می‌توانند یکی از حالات ذیل را اعمال کنند:

- مطابق مقررات ماهوی آخرین سندی که به آن ملحق شده‌اند با کشور تازه پیوسته رفتار کنند. به عبارت دیگر، کشورهای عضو به اعمال مقررات آخرین سندی که آن را تصویب کرده یا به آن ملحق شده‌اند، در قبال سایر کشورها اعم از کشورهای عضو که به اسناد دیگری غیر از سندی که آن کشور به آن متعهد شدند، پیوسته‌اند و یا کشورهایی که به سند اخیر ملحق شدند، مکلف هستند.

- کشورهای عضو چنانچه طبق بند ۱ ماده ۶ پیوست اعلامیه داده باشند، اجرای آن را نسبت به آثاری که کشور خاستگاه آن محسوب می‌شوند، می‌پذیرند.

- چنانچه کشور تازه پیوسته در زمره کشورهای در حال توسعه باشد و خود را بهره‌مند از مزایای پیوست نماید، کشورهای عضو مطابق شق الف بند ۶ ماده ۱ پیوست نمی‌توانند با آن کشور و در خصوص آثاری که کشور در حال توسعه مورد بحث، کشور خاستگاهش محسوب می‌شود، عمل متقابل نمایند. در واقع کشورهای عضو متعهد به هر سندی که باشند ملزم به اعطای حداقل حقوق معاهده‌ای نسبت به آثاری که کشور تازه پیوسته بهره‌مند از مقررات پیوست کشور خاستگاهش تلقی می‌شود، خواهند بود، زیرا در غیر این صورت دیگر پیوست، امتیاز محسوب نمی‌شد. (محمدزاده، ۱۳۹۵ م.)

- چنانچه کشور غیر عضو تازه پیوسته در راستای شق ب بند ۲ ماده ۳۰ سند اخیر برای حق ترجمه اعلامیه داده باشد، اگر کشور بهره‌مند از مزایای پیوست محسوب نگردد و در واقع در حال توسعه تلقی نشود، کشورهای عضو می‌توانند در رابطه با حق ترجمه آثاری که کشور غیر عضو مذکور کشور خاستگاه آن است حمایت مشابه حمایت اعطایی آن کشور به آثاری که کشورهای عضو کشور خاستگاه آن آثار تلقی می‌شود، در خصوص حق ترجمه اعطا کنند.

ب - موضع تدوین‌کنندگان کنوانسیون برن در قبال کشورهای توسعه‌یافته و کشورهای در حال توسعه

یکی دیگر از تقسیم‌بندی‌های موجود از کشورها در سند پاریس ۱۹۷۱ تقسیم کشورها بر حسب درجه و میزان توسعه‌یافتگی آنها بر اساس بند ۱ ماده ۱ پیوست مطابق معیارهای سازمان ملل متحد است. این معیار بیشتر جنبه عینی دارد، هرچند که با تحول رفتاری مجمع متغیر است. (فصیح رامندی، ۱۳۹۴ ش.) از این رو کشورهایی که حائز معیارهای مذکور باشند به عنوان کشور در حال توسعه محسوب می‌شوند که در این سند سعی شده است تا حد امکان مقرراتی مفید به حال این کشورها در قالب ۶ ماده مندرج در پیوست این سند که جزء لاینفک آن است، وضع گردد، اما این امر که مقررات مذکور به طور واقعی و در عمل تا چه میزان مفید به حال این قبیل کشورها است، خود نیازمند بررسی دقیق‌تر است. در هر حال عنوان پیوست، «مقررات ویژه برای کشورهای در حال توسعه» است که اولاً شامل کشورهای در حال گذار و کم‌تر توسعه‌یافته نیز می‌گردد؛ ثانیاً اعمال این مقررات از سوی کشورهای تازه پیوسته‌ای که در حال توسعه نیستند، امکان‌پذیر نیست و الحاق کشورهای تازه پیوسته به این سند که پیوست جز جدایی‌ناپذیر آن است برای این کشورها به موجب ماده ۶ پیوست و با رعایت شرایط مقرر در آن صرفاً ایجاد تعهد می‌کند.

سپه آزادیگی

۱- تفاوت کشورهای در حال توسعه در سند پاریس

بی‌تردید چه در میان کشورهای عضو و چه در میان کشورهای غیر عضو تازه پیوسته به اتحادیه، کشورهای در حال توسعه وجود دارد. با نگاهی به مقررات پیوست مشخص می‌شود که کشورهای عضو در حال توسعه با کشورهای تازه پیوسته در حال توسعه دارای وضعیت مشابهی از حیث مقررات این سند نیستند

و وضعیت‌های نامشابه برای این دو دسته از کشورها ترسیم شده است که در ادامه به تشریح این تفاوت‌ها می‌پردازیم.

۱-۱- وضعیت کشورهای عضو در حال توسعه‌ای که سند پاریس را

تصویب کرده یا به آن ملحق شده‌اند: کشورهای عضو در حال توسعه‌ای که سند پاریس را تصویب کرده یا به آن پیوسته باشند، می‌توانند طبق بند ۱ ماده ۱ پیوست از اختیارات مقرر در ماده ۲ یا پیش‌بینی‌شده در ماده ۳ یا هر دو به شرط اعلام در زمان تودیع سند تصویب یا الحاق برخوردار گردند یا این‌که طبق شق الف بند ۲ ماده ۳۰ از مزایای شروطی که در خصوص حق ترجمه قبلاً درج کرده‌اند به شرط اعلام در زمان تودیع سند تصویب یا الحاق خود بهره‌مند گردند. این کشورها می‌توانند نسبت به حق ترجمه اگر شرطی قبلاً اعلام نکرده باشند، طبق قسمت ۲ شق الف بند ۱ ماده ۵ پیوست، مطابق اولین سطر بخش ب بند ۲ ماده ۳۰ اعلام و از رژیم ده ساله استفاده کنند. در توضیح مطلب باید یادآور شد که در بند ب ماده ۳۰ صرفاً از کشورهای غیر عضو سخن گفته شده، یعنی کشورهای تازه پیوسته به اتحادیه برن که سند ۱۹۷۱ را مورد پذیرش و الحاق قرار داده‌اند و در واقع مطابق این ماده کشورهای عضو اتحادیه که قبلاً تعریف شده‌اند، از اعمال این بند محروم گشته‌اند، مگر این‌که در حال توسعه باشند که طبق تصریح قسمت ۲ شق الف بند ۱ ماده ۵ پیوست می‌توانند از مزیت مقرر در بند ۲ ماده ۳۰ به جای اعمال ماده ۲ پیوست بهره‌مند شوند.

۱-۲- وضعیت کشورهای عضو در حال توسعه‌ای که به سند پاریس

نپیوسته‌اند یا آن را تصویب نکرده‌اند: وضعیت کشورهای عضو در حال توسعه‌ای که به سند اخیر کنوانسیون برن نپیوسته‌اند یا آن را تصویب نکرده‌اند، چندان مشخص نیست. به نظر می‌رسد این قبیل کشورها، حتی اگر وفق بند ۱ ماده ۶

پیوست اعلامیه داده و خود را متعهد به پیوست نموده باشند، به طور متقابل نتوانند از مزایای مقرر در پیوست برخوردار شوند، زیرا برای بهره‌مندی از این مزایا لازم است در زمان تودیع سند پذیرش یا تصویب «اعلام» صورت گیرد که چنین امری درباره این کشورها مصداق ندارد، برای این‌که فرض این است که این کشورها به سند اخیر یا پیوست نپیوسته یا آن را تصویب نکرده‌اند و در نتیجه اعلامی هم برایشان متصور نیست.

۳-۱- وضعیت کشورهای در حال توسعه تازه پیوسته: کشورهای در حال

توسعه تازه پیوسته ناگزیرند که پیوست را مورد پذیرش قرار دهند، زیرا پیوست جز سند ۱۹۷۱ و تفکیک‌ناپذیر از آن در قبال کشورهای غیر عضو است. بنابراین این قبیل کشورها علاوه بر امکان بهره‌مندی از مزایای مقرر در پیوست، می‌توانند به استناد بند ب ماده ۳۰ نسبت به حق ترجمه از رژیم ده ساله برخوردار گردند. در نتیجه با توجه به غیر قابل فسخ و عدول‌بودن ماده ۲ پیوست یا بند ب ماده ۳۰ از سوی کشورهای تازه پیوسته، انتخاب بین این دو امکان، گزینش پرمخاطره‌ای است که این کشورها با آن مواجه‌اند.

همانطور که در شق ج بند ۱ ماده ۵ پیوست مندرج است هر کشوری که طبق شق ب بند ۲ ماده ۳۰ اعلام کرده نمی‌تواند بعداً از اختیار مقرر در ماده ۲ پیوست بهره‌مند گردد، حتی اگر اعلام خویش را پس گرفته باشد. همچنین طبق بند ۲ ماده ۵ پیوست هر کشوری که می‌خواهد از مزایای اختیار مذکور در ماده ۲ بهره‌مند شود، نمی‌تواند بعداً طبق بند ۱ ماده ۵ پیوست (رژیم ده ساله) اعلامیه دهد، مگر این‌که طبق بند ۳ ماده ۵ پیوست از وضعیت در حال توسعه‌گی خارج شود. با رعایت شرایط مقرر در این بند، آن کشور می‌تواند از مزایای اختیار رژیم ده ساله برخوردار گردد، حتی با وجودی که کشور غیر عضو محسوب نمی‌شود. در

واقع واضعان این سند تا حدی به ایجاد تعادل میان کشورهای در حال توسعه عضو اتحادیه و کشورهای در حال توسعه تازه پیوسته به این اتحادیه نظر داشته‌اند.

۲- مزایای سند پاریس و پیوست آن برای کشورهای در حال توسعه

با نگاهی به مقررات سند پاریس و پیوست آن می‌توان مزایای این سند را برای کشورهای در حال توسعه به دو دسته تقسیم‌بندی کرد: اول، مزایا یا اختیاراتی که مشترک بین تمامی کشورهای پیوسته یا تصویب‌کننده این سند اعم از توسعه‌یافته و در حال توسعه است؛ دوم، مزایا یا اختیاراتی که خاص این کشورها می‌باشد. در ادامه به طور مختصر به بررسی این موضوعات می‌پردازیم.

۱-۲- مزایای مشترک بین تمامی کشورهای پیوسته یا تصویب‌کننده به

سند پاریس، مندرج در متن اصلی سند: مقررات ماهوی سند پاریس همانند بسیاری از اسناد بین‌المللی دارای دو جنبه الزامی و اختیاری است. در واقع نسبت به مقررات و مواد الزامی آن امکان استفاده از حق شرط در زمان تصویب یا الحاق وجود ندارد و کشورها خواسته یا ناخواسته به صرف پذیرش یا تصویب ملزم به رعایت آن مقررات می‌باشند که به جز چند مورد استثنایی که در ادامه ذکر خواهد شد، قریب به اتفاق مواد این سند واجد این ویژگی می‌باشند، اما واضعان سند پاریس به صورت محدود برای کشورهایی که این سند را می‌پذیرند یا به آن ملحق می‌شوند، امکان شرط‌کردن برخی مواد (موضوع ماده ۳۰ سند)، یا خارج کردن برخی از آثار از دایره حمایت در قوانین ملی (محدودیت‌ها) موضوع ماده ۲ مکرر سند یا تعیین شرایطی در قوانین ملی، البته با رعایت شروط معروف به آزمون سه گام مندرج در ماده ۱۰ که امکان استفاده از آثار بدون اجازه دارندگان حق را میسر سازد (استثنائات) موضوع مواد ۹، ۱۰ و ۱۰ مکرر سند را نیز پیش‌بینی نموده‌اند. بی‌شک این مواد قابل استفاده و استناد برای تمامی کشورهای ملحق‌شده یا تصویب

کننده این سند بدون توجه به ویژگی‌های آن اعم از عضو یا غیر عضو و توسعه یافته و در حال توسعه می‌باشد.

۲-۲- مزایای اختصاصی برای کشورهای در حال توسعه، مندرج در

پیوست: مقررات ۶ ماده‌ای پیوست که از نقطه شروع آن، یعنی عنوان تا به انتها مختص کشورهای در حال توسعه است را باید در زمره مزایای سند پاریس دانست که ذی‌نفع خاص و مشخص، یعنی کشورهای در حال توسعه دارد.

«نظام مقرر در پیوست به کشورهای جهان سوم علاقمند اجازه می‌دهد به صدور مجوز اجباری غیر انحصاری شخصی و بنابراین غیر قابل انتقال همراه با پرداخت اجرت منصفانه در مورد ترجمه و تکثیر آثار مورد حمایت معاهده اقدام نمایند که در اکثر موارد در زمینه استفاده تحصیلی، دانشگاهی و پژوهشی است.» (محمدزاده، ۱۳۹۵ ش). جزئیات نحوه استفاده از این مزیت‌ها در پیوست به تفصیل ذکر شده که بیان آن خود به تحقیق مستقلی نیازمند است.

نتیجه‌گیری

هر سندی با خصیصه بین‌المللی تنها می‌تواند از سوی اشخاص حقوقی حقوق بین‌الملل عمومی که کشورها و سازمان‌های بین‌المللی از مصادیق آن هستند، امضا شده و تصویب گردد. کنوانسیون برن نیز به عنوان یکی از این اسناد است که تنها اعضای آن کشورها هستند.

با تدقیق در مقررات کنوانسیون برن به عنوان سندی بین‌المللی جهت حمایت از پدیدآورندگان آثار ادبی - هنری ملاحظه می‌شود که کشورهای پذیرنده این سند که در طی سال‌ها به آن پیوسته‌اند، ویژگی‌های مختلفی دارند. در این تحقیق، وضعیت کشورها را در دو دسته‌بندی مورد توجه قرار دادیم.

اول بر حسب ملاک پذیرش متن اصلی یا یکی از اسناد اصلاحی قبل از سند پاریس ۱۹۷۱ و پذیرش سند ۱۹۷۱ و اصلاحی آن مصوب ۱۹۷۹، کشورها را به دو قسم کشورهای عضو و کشورهای غیر عضو البته با پیروی از شیوه عمل واضعان سند ۱۹۷۱، تقسیم‌بندی نمودیم.

این دو قسم کشور دارای تعهدات و امکانات متمایزی از هم هستند که آن‌ها را برشمردیم از جمله مهم‌ترین وجوه تمایز میان این دو قسم کشور اینست که کشورهای عضو الزامی به پذیرش سند اخیر ندارند، حتی اگر به این سند بپیوندند می‌توانند بین اجزای مختلف این سند گزینش کنند، مثلاً بدون نیاز به پذیرش یا تصویب مواد ماهوی و پیوست صرفاً مقررات اجرایی مذکور در مواد ۲۲ تا ۳۸ را بپذیرند و اعمال کنند.

این در حالی است که کشورهای قسم دوم، یعنی کشورهای غیر عضو که تا قبل از تدوین و اجرایی‌شدن سند مذکور به هیچ یک از اسناد پیشین این کنوانسیون نپیوسته‌اند، سند اخیر را با تمامی اجزای آن باید مورد پذیرش قرار

دهند و امکان استثناکردن ماده یا موادی از آن را جز در مواردی که خود سند اجازه داده، ندارند.

تقسیم‌بندی دیگری از کشورها که بر اساس درجه توسعه‌یافتگی آنها در متن این سند مشهود است دسته کشورهای در حال توسعه است.

برخلاف تقسیم‌بندی اول که هر دو قسم کشورها، یعنی عضو و غیر عضو از سوی تدوین‌کنندگان سند به دفعات مورد استفاده قرار گرفته، در دسته‌بندی دوم واضعان سند در هیچ یک از مقررات و مواد آن از اصطلاح کشورهای توسعه‌یافته سخن به میان نیاورده‌اند، اما چون منطقاً نقطه مقابل کشورهای در حال توسعه که ما کشورهای کم‌تر توسعه‌یافته را هم در این سند داخل در آن دانستیم، کشورهای توسعه‌یافته است.

از این رو، در تقسیم‌بندی دوم خود کشورهای عضو اتحادیه برن را به دو قسم توسعه‌یافته و در حال توسعه تقسیم نمودیم.

اگرچه به دلیل عدم ذکر عبارت کشورهای توسعه‌یافته در این سند، ماده یا موادی را که اختصاصاً برای آنها لحاظ شده باشد، ذکر نکردیم و به طور ویژه به کشورهای توسعه‌یافته نپرداختیم، اما به دلیل وجود پیوست که حتی در عنوان آن نیز ویژگی در حال توسعه برای کشورها درج شده و بالتبع تمامی مقررات موجود در آن مختص کشورهایی با این ویژگی است، لذا بدون تکرار مواد و مقررات موجود در پیوست به بیان یک تقسیم‌بندی فرعی در این تقسیم‌بندی نمودیم که عبارت بود از تقسیم کشورها به کشورهای عضو در حال توسعه و کشورهای غیر عضو یا کشورهای تازه پیوسته در حال توسعه که تفاوت این دو دسته را نیز تا حدودی تبیین نمودیم.

در هر حال توجه به ویژگی کشورها از حیث میزان تعهدات، اختیارات و امکانات آن‌ها در این سند این مزیت را دارد که کشور خود را که تاکنون به هیچ یک از اسناد کنوانسیون برن نپیوسته‌اند، در هر یک از این دسته‌ها و تقسیم‌بندی‌ها قرار دهیم و تا حد امکان حدود تعهدات و امکانات آن را برای زمان بعد از الحاقش پیش‌بینی کنیم.

کشور ما در حال حاضر در دسته کشورهای غیر عضو از یکسو و در حال توسعه از سوی دیگر قرار دارد. بنابراین با فرض این‌که سند جدیدی از این کنوانسیون تا قبل از الحاق کشورمان به آن تدوین نمی‌شود، بر اساس مطالب گفته‌شده می‌توان گفت که در زمان الحاق چاره‌ای جز پیوستن به تمامیت سند پاریس ۱۹۷۱ و اصلاحی ۱۹۷۹ آن نداریم.

بنابراین با عنایت به این‌که از نظر سازمان ملل متحد نیز در شمار کشورهای در حال توسعه محسوب می‌شویم، لازم است قبل از اعلام عزم جدی به پیوستن به این کنوانسیون بر حسب شرایط واقعی جامعه از حیث اقتصادی و اجتماعی به طور هدفمند و سازمان یافته و البته موشکافانه تمامی مقررات این سند و پیوست آن را مورد مطالعه قرار دهیم و قبل از الحاق بهترین گزینه‌ها را از میان موادی که اختیار شرط‌کردن یا انتخاب آن‌ها را داریم، انجام دهیم تا در وقت الحاق به یکباره و ناسنجیده صرفاً بر حسب ظاهر مواد تصمیم‌گیری ننماییم، البته بی‌تردید تمامی این مباحث زمانی مهم تلقی می‌شود که کشور ما عزم خود را برای الحاق به این سند اعلام دارد، زیرا اصل موضوع در کشور دارای مخالفان و موافقان متعددی است که تا به امروز اجماعی میان آن‌ها حاصل نشده است.

بی‌تردید باید با پیوستن به قانون کپی رایت با جامعه جهانی همگام شد، (مشایخی، ۱۳۸۱ ش.) اگرچه برخی معتقدند کپی‌رایت به نفع ما نیست، اما راه دیگری هم وجود ندارد و کشور ما در نهایت چاره جز پذیرش آن نخواهد داشت. (آذرنگ، ۱۳۸۲ ش.)

فهرست منابع

الف - فارسی:

- آذرنگ، عبدالحسین. (۱۳۸۱ ش.). چاره‌ای جز پذیرش قانون کپی‌رایت نداریم. نشریه حقوق پدیدآورندگان. شماره اول، ص ۳۲.
- سند پاریس ۱۹۷۱ اصلاحی ۱۹۷۹ کنوانسیون برن.
- فصیح رامندی، منصوره. (۱۳۹۴ ش.). کنوانسیون برن، عضویت کشورها و وضعیت ایران در شرایط موجود. تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، ص ۵.
- محمدزاده وادقانی، علیرضا. (۱۳۹۴ ش.). ترجمه کنوانسیون برن. چاپ‌شده در ویژه‌نامه پنجمین همایش ملی حقوق مالکیت ادبی - هنری و حقوق مرتبط سال ۱۳۹۴، ص ۲۹.
- محمدزاده وادقانی، علیرضا. (۱۳۹۵ ش.). پیوست معاهده برن مصوب ۱۹۷۱، مقررات ویژه برای کشورهای در حال توسعه. نسخه غیر چاپی، نگارش یافته در آذرماه سال ۱۳۹۵، ص ۱۸.
- مشایخی، علیرضا. (۱۳۸۱ ش.). باید با پیوستن به قانون کپی‌رایت با جامعه جهانی همگام شد. نشریه حقوق پدیدآورندگان. شماره اول، ص ۳۴.

ب - لاتین:

- WIPO, Guide to copyright and related right treaties. (2003). Geneva: WIPO Publication. 122, 136.
- WIPO, Guide to Paris Act of BERN convention for the protection of literary and artistic works. (1978). Geneva: WIPO Publication. 136, 122.

یادداشت شناسه مؤلف

سمیه آزادبیگی: کارشناس ارشد مالکیت فکری و وکیل دادگستری، تهران، ایران.

پست الکترونیک: s_azadb@yahoo.com

Authorities and Obligations of Members of Bern Convention in Paris Act 1971

Somayyeh Azad Beygi

Abstract

Bern convention is an international treaty that consists of a number of countries as members. Viewing the provisions of the latest document, i.e. Paris Act 1971 amended in 1979, we consider that in point of view of its signers, countries have different specifications that change their positions in respect of their authorities and their obligations. Therefore, this article examines their different positions in relation to their obligations and possibilities that are designed based on their specifications.

Keywords

Bern Convention, Paris Act 1971, Countries of the Union, Developing Countries